

Тема 2. Організація підприємництва в Україні

План

1. Етапи розвитку підприємництва на території сучасної України
2. Форми організації підприємницької діяльності.
3. Конкуренція як засіб реалізації підприємництва.
4. Інтеграційні форми підприємництва.

1. Етапи розвитку підприємництва на території сучасної України

Підприємницькі відносини закладені в українському народі генетично. Протягом усього процесу розвитку всіх сторін громадського життя ступінь розвитку підприємництва, економічна воля й інші фактори, що стимулюють зростання ініціативності суб'єктів економіки відігравали важливу роль. І на сьогоднішній день формування ефективної, конкурентноздатної, соціально-орієнтованої економіки складає стратегічний курс державної політики.

Підприємництво в Україні народилося ще в часи Рюрика, хоча тоді, як відомо, панувало натуральне господарство. Зачинателями підприємницької діяльності були купці. Ґрунтуючись на своєму майні й інтуїції, на свій страх і ризик вони налагоджували торговельні стосунки з Візантією, Закавказзям, Середньою Азією, Прибалтикою і Європою.

У XII столітті почали формуватися торгові центри, купецькі об'єднання. Підприємництво з зовнішньоекономічної сфери поступово переноситися на українську територію і починає упроваджуватися у внутрішньогосподарські відносини, спочатку в торговельні, а потім і виробництві. Роки правління Петра I (кін. XII – XIII ст) можна назвати періодом становлення підприємництва. Великий самодержець сприяв виникненню соціального попиту на підприємницьку діяльність у виробництві, їм був даний державне замовлення на розвиток галузей промисловості.

Переломним моментом у становленні підприємництва вважається початок XIX століття. Олександр I видав Указ про вільних хліборобів, що дозволяв поміщикам відпускати селян на волю з землею за викуп. У Петербурзі був відкритий перший комерційний банк із відділеннями в шести містах Росії. Почали активно створюватися об'єднання підприємців.

Могутнім стимулом у розвитку підприємництва стало скасування кріпосного права. Ділові люди одержали можливість більш вільно займатися підприємницькою діяльністю.

У першому десятилітті XX-го століття підприємництво стало масовим явищем, а до 1914 р. вступає в стадію стійкого розвитку. Однак цей розвиток був перерваний спочатку Першою світовою війною, потім Громадянською.

В роки непу вільне підприємництво стало відроджуватися. На частку приватного сектора в ті роки приходилося 27% промислового виробництва і 44% роздрібною торгівлі. Надалі, з 1929 р., вільне підприємництво було згорнуто й оголошено нелегітимним, відбулося повне одержавлення економіки. І вже на рубежі 2-ої половини 80-х років, і особливо після 1991р. підприємництво, вже в рамках суверенної посади тоталітарної України, зароджується знову.

Правові, економічні та соціальні засади здійснення підприємницької діяльності на території України визначає Закон України "Про підприємництво", прийнятий 7 лютого 1991 року. Закон встановлює гарантії свободи підприємництва та його державної підтримки. В Законі підприємництво розглядається як самостійна, ініціативна, систематична, здійснювана на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг та заняття торгівлею з метою одержання прибутку.

Суб'єктами підприємницької діяльності визнаються приватні особи - громадяни України та інших держав, які не обмежені законом у правоздатності чи дієздатності, і юридичні особи усіх форм власності. Вони мають право без обмежень приймати рішення і самостійно здійснювати будь-яку економічну діяльність, яка не суперечить чинному законодавству. Водночас забороняється здійснювати підприємницьку діяльність представникам влади і охоронних структур, військовослужбовцям. Ці обмеження пов'язані з необхідністю забезпечити незалежність функціонування державних служб. Вони вводяться з метою захисту населення від зловживань і недобросовісної діяльності.

Об'єктом підприємництва є певний вид діяльності (виробництво, торгівля, інноваційна справа, посередництво, операції з цінними паперами), який матеріалізується в продукції, яка виробляється (послугах, інформації).

Необхідно відзначити, що підприємництво може застосовуватися в усіх сферах економіки, окрім тих, втрата державного контролю над якими створює небезпеку для суспільства, шкодить здоров'ю людей.

З метою контролю за безпекою суспільства держава накладає заборону на окремі види підприємницької діяльності. Так, підприємництво у галузях озброєнь, випуску цінних паперів і грошей, виробництва наркотичних засобів може здійснюватись лише державними підприємствами. Без спеціальних ліцензій забороняється виготовлення медикаментів, хімічних речовин, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пошук і розробка корисних копалин, здійснення юридичної практики та ін.

2. **Форми організації підприємницької діяльності**

Підприємництво передбачає функціонування різних форм господарювання. Класифікуючи підприємства з точки зору форм власності, слід мати на увазі, що в Україні виділяють державне, колективне, приватне і змішане підприємництво, а в країнах з ринковою економікою виділяють приватний і державний сектор. Сучасна економічна теорія визнає три основні організаційно-правові форми підприємницької діяльності:

- 1) одноосібне володіння;
- 2) партнерство (товариство);
- 3) корпорація (акціонерне товариство).

Одноосібне володіння - це таке підприємство, власником якого є одна особа чи сім'я, що самостійно веде справу у своїх інтересах, одержує весь дохід і повністю несе ризик від бізнесу. Власник має матеріальні ресурси та обладнання, необхідні для виробничої діяльності, або купує їх, а також особисто контролює діяльність підприємства.

Згідно із законодавством, до підприємств з одноосібним володінням в Україні належить індивідуальне підприємство, сімейне підприємство, приватне підприємство з правом наймання робочої сили.

Партнерство - це підприємство, організація або установа, створені на засадах угоди двох чи більше окремих осіб (у тому числі юридичних) шляхом об'єднання їхнього майна та підприємницької діяльності. Об'єднуючи свої фінансові ресурси і вміння вести справу, партнери таким чином розподіляють ризик, а також прибутки і збитки.

За ступенем участі засновників у діяльності підприємства розрізняють товариства з обмеженою відповідальністю, з додатковою відповідальністю, повні та командитні. Вид товариства впливає на роль партнерів у функціонуванні підприємства.

В Україні до форми партнерства відносять також кооперативи, колективні та орендні підприємства.

Третім типом організації підприємництва, що за обсягом продажу товарів, надання послуг домінує у діловому світі, є *корпорація*.

Перевагами корпорацій є можливість значного розширення фінансування, демократизація управління підприємством, покращення господарських зв'язків між підприємствами, можливість швидкого будівництва на акумульовані кошти нових підприємств і послаблення диспропорцій в економіці внаслідок швидкого випуску дефіцитних товарів, прискорення процесу міжгалузевого переливання капіталу і впровадження досягнень науково-технічного прогресу у цих галузях, посилення заінтересованості працівників у результатах їхньої праці тощо.

Поряд із приватним сектором, до якого входять індивідуальні і колективні підприємства, в ринковій економіці існує і державне підприємництво.

Державне підприємництво - це діяльність державних підприємств, що випускають товари і послуги, які необхідні для розвитку національної економіки. Такі підприємства функціонують на поєднанні комерційних і некомерційних начал.

Таким чином, сучасне ринкове господарство демонструє різнобарв'я видів і організаційних форм підприємництва. Кожна з форм організації підприємницької діяльності має не тільки відповідні фінансові переваги і соціальну привабливість, а й недоліки. Вибір конкретної форми, виду господарської діяльності, її масштабів залежить від конкретних підприємців, які є ключовими фігурами ринкової економіки.

3. Конкуренція як засіб реалізації підприємництва.

Термін "конкуренція" походить від латинського слова "concurrentia" в перекладі змагання. Суперництво. Конкуренція має місце між виробниками за ринком збуту товарів, між підприємцями, менеджерами та іншими особами за досягнення певної мети кожен для себе.

Конкуренція - це спонукальна сила, яка змушує кожного підприємця в найкращий спосіб вести свій бізнес.

Конкуренція має місце як серед продавців, так і серед покупців за найбільш вигідні умови придбання товарів та послуг. Цим конкуренція забезпечує рівноправне становище продавців і покупців, їх свободу вибору. Їхні дії на засадах конкуренції здійснюються шляхом застосування принципів створює умови для саморегуляції ринку.

Конкуренція перевіряє підприємницьку діяльність на її відповідність потребам та інтересам суспільства.

Конкуренція сприяє зростанню бізнесу, спонукає зниження витрат виробництва, створює умови для задоволення всіх потреб споживачів.

Суть конкуренції можна описати такими функціями:

- а) формування рушійних сил підприємництва;
- б) удосконалення виробництва;
- в) саморегуляції ринкової системи;
- г) знаходження нових форм задоволення потреб споживачів.

Розвиток сучасної ринкової економіки та форм господарювання спонукають розвиток різноманітних видів конкуренції.

За кількісними ознаками розрізняють: внутрішньогалузеву, міжгалузеву, міжнародну.

Внутрішньогалузева являє собою суперництво підприємств однієї галузі, що випускають однакову продукцію. Вона спричинює виникнення ринкової вартості товару. Міжгалузєва охоплює суперництво за сфери більш вихідного застосування капіталу. Міжнародна конкуренція свідчить про вихід продукції великих корпорацій на міжнародні ринки.

За якісними ознаками конкуренцію ділять: досконалу або чисту, недосконалу (монополістичну, олігополію, чисту монополію).

4. Інтеграційні форми підприємництва.

У світовій практиці склалися різні типи інтеграційних об'єднань, які різняться залежно від цілей співпраці, характеру господарських відносин між учасниками, ступеня самостійності. Це асоціації, концерни, консорціуми, синдикати, корпорації, холдинги, вільні зони, промислово-фінансові групи, пули тощо.

Асоціація визначається в законодавстві як договірне об'єднання, створене з метою постійної координації діяльності.

Корпорація — це договірне об'єднання підприємств і організацій, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів, з делегуванням певних повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з її учасників.

Консорціуми — це тимчасові статутні об'єднання промислового і банківського капіталу для досягнення спільної мети.

Концерни визначені в законодавстві як статутне об'єднання підприємств промисловості, наукових організацій, транспорту, банків, торгівлі тощо на засадах повної фінансової залежності від одного чи групи підприємств.

Трест — це інтеграційне утворення, в якому підприємства, що входять до нього, об'єднуються до єдиного виробничого комплексу і втрачають свою юридичну, виробничу і комерційну самостійність, а керівництво їх діяльністю здійснюється із єдиного центру.

Картель — це договірне об'єднання підприємств однієї галузі для різних напрямків спільної комерційної діяльності.

Синдикат передбачає об'єднання однорідних промислових підприємств, що реалізують свою продукцію через спільну реалізаційну контору.

Пул — це форма об'єднання підприємств, коли прибуток всіх учасників акумулюється в єдиному фонді, а потім розподіляється між ними у заздалегідь установленій пропорції.

Стратегічний альянс передбачає домовленість незалежних фірм про досягнення певної комерційної мети для отримання синергетичного ефекту та розвитку взаємодоповнюючих ресурсних потенціалів компаній.

Холдинги (холдингові компанії) — специфічна організаційна форма об'єднання капіталів: інтегроване товариство, що безпосередньо не займається виробничою діяльністю, а використовує свої кошти для придбання контрольних пакетів акцій інших підприємств, які є учасниками концерну або іншого добровільного об'єднання. Завдяки цьому холдингова компанія здійснює контроль за діяльністю таких підприємств.

Фінансові групи — об'єднання юридично та економічно самостійних підприємств (фірм) різних галузей н/г. На відміну від концерну на чолі фінансових груп стають й або кілька банків, які розпоряджаються капіталом підприємства (фірм, компаній), що входять до складу фін. групи, координують усі сфери їхньої діяльності.